

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 30 (1233) 29 ЛІПЕНЯ 2015 г.

Зварот Сакратарыяту ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" да ўдзельнікаў прэзідэнцкай кампаніі

Шаноўнае спадарства!

Найважнейшы складнік нацыянальнай культуры і незалежнасці нашай краіны - беларуская мова - перажывае надзвычай складаны перыяд.

У сувязі з гэтым мы заклікаем усіх патэнцыйных кандыдатаў у прэзідэнты ўключыць у свае выбарчыя праграмы наступныя пункты:

1. Прыняць Закон аб дзяржаўнай падтрымцы беларускай мовы.

2. Адкрыць у Мінску Нацыянальны ўніверсітэт імя Францішка Багушэвіча з выкладаннем усіх прадметаў на беларускай мове.

3. У кожным раённым цэнтры адкрыць школу або гімназію з выкладаннем усіх прадметаў на беларускай мове.

4. Вярнуць выкладанне гісторыі і географіі ва ўсіх школах краіны па-беларуску.

Гэта будзе найлепшым спосабам сцвердзіць свой патрыятызм і правіць сапраўдны клопат пра незалежнасць і культуру Беларусі.

Сакратарыят ТБМ.

22 ліпеня 2015 года

"Наш Грунвальд" у Дудутках

25-26 ліпеня ў музейным комплексе "Дудуткі" праходзіў VII міжнародны фестываль сярэднявечнай культуры і музыкі "Наш Грунвальд", прысвечаны 605-й гадавіне легендарнай Грунвальдскай бітвы.

Гледачы ўбачылі турніры збраяносцаў і рыцараў, спаборніцтвы лучнікаў і алебардыстаў, бугурт (масавая бітва), выступленне танцавальных калектываў, майстар-класы, старадаўнія гульні.

Цэнтральнай падзеяй фестывалю стала рэканструкцыя бітвы, якая адбылася 15 ліпеня 1410 года на ўзгор'ях Грунвальд паміж войскамі Тэўтонскага Ордэна і войскамі саюзнікаў - Вялікага Княства Літоўскага і Каралеўства Польскага.

У рэканструкцыі бітвы ўзялі ўдзел прадстаўнікі клубаў ваенна-гістарычнай рэканструкцыі з Беларусі, Расіі, Украіны.

ISSN 2073-7033

раіны, Польшчы.

Канстанцін Чармошанцаў, навуковы супрацоўнік музейнага комплексу "Дудуткі" адзначаў:

- Фестываль "Наш Грунвальд" сабраў больш за 600 удзельнікаў з Беларусі, Украіны, Расіі, Літвы, Польшчы. Фестываль праходзіць сёмы раз, рэканструкцыя бітвы - традыцыйная. Прысвечана падзеям, якія адбыліся 15 ліпеня 1410 года пад Грун-

вальдам, калі войскі саюзнікаў Каралеўства Польскага і ВКЛ разграмілі кааліцыю Тэўтонскага ордэна і тым самым вызначылі дамінантнае становішча ў рэгіёне. Паколькі большая частка прадстаўнікоў ВКЛ была беларусамі, то мы справядліва лічым, што гэта мерапрыемства варта адзначаць не толькі ў Польшчы, але і ў Беларусі. І вось ужо сем гадоў так і робім.

БелаПАН.

175 гадоў з дня нараджэння Юльяна Крачкоўскага

Юльян Фаміч КРАЧКОЎСКИ (руск.: Ульян Фомич Крачковский; 25 ліпеня 1840, в. Азяты, цяпер Жабінкаўскі раён - 25 ліпеня 1903) - беларускі этнограф, фалькларыст, археограф.

Скончыў Санкт-Пецярбургскую духоўную акадэмію (1861). Адмовіўся ад духоўнага сану, займаўся педагогічнай дзейнасцю. Працаваў выкладчыкам рускай мовы Маладзечанскай настаўніцкай семінарыі, інспектарам народных вучылішч Тульскай губерні і Віленскай навучальнай акругі, дырэктар Полацкай настаўніцкай семінарыі і Віленскага настаўніцкага інстытута, Туркестанскай настаўніцкай семінарыі. У 1884 высланы з Туркестанскай настаўніцкай семінарыі з-за выяўлення там падазронах беларускіх гурткоў. Вярнуўся ў Вільню, у 1888-1902 старшыня Віленскай археографічнай камісіі. Бацька вядомага савецкага ўсходназнаўца І.Ю. Крачкоўскага (1883-1951). Пахаваны на Еўфрасінеўскіх могілках у Вільні.

Аўтар "Нарысаў быту заходнерускага селяніна" (1869) - першага падрабязнага

даследавання сямейных і календарна-аграрных абрадаў беларусаў і выхавання дзяцей, зборніка "Быт заходнерускага селяніна" (1873) з апісаннем беларускага вяселля, характарыстыкай абрадаў календарна-гадавога цыкла, дзе змешчана больш за 200 песень, 90 прыказак, некалькі народных паданняў і казак, звесткі пра народную медыцыну, народныя стравы і народны календар беларусаў, пра пахавальныя абрады. У працы выкарыстаны шматлікія крыніцы па беларускай этнаграфіі. Ю. Крачкоўскі складальнік 16-га і 20-га тома, аўтар прадмовы да іх і да 25-га тома Актаў Віленскай археографічнай камісіі. У 1900-1902 пад рэдакцыяй і з прадмовамі Ю. Крачкоўскага выйшлі 12-ы і 13-ы тамы Археографічнага зборніка дакументаў. Таксама Ю.

Крачкоўскі аўтар прац "Кісторыі старой Вільні" і "Топографія г. Вільні в XVI и XVII века". Апублікаваў шэраг этнаграфічных артыкулаў у "Віленскага зборніку", этнаграфічнага артыкулаў у "Віленскіх вестниках", а таксама некалькіх артыкулаў па гісторыі царкоўнай Уніі і г.д.

Вікіпедыя.

125 гадоў з дня нараджэння Язэпа Рэшацы

Язэп РЭШАЦЬ (1890-1958), каталіцкі святар заходняга абраду, бенедыктынец, місіянер, доктар філасофіі і тэалогіі, рэлігійны і культурна-асветны дзеяч, вучоны, педагог, пісьменнік, драматург і публіцыст. У беларускім друку выступаў пад псеўданімам Я. Рушчанец.

Нарадзіўся 28.7.1890 г. у в. Рушчаны Віленскай губ. Паходзіў з сялянскай сям'і беларусаў-католікаў: бацькі - Ян і Ганна (з дому Баброўскіх) Рэ-

шаці. Скончыў Беластоцкую гарадскую гімназію (1910). У гэтым жа годзе паступіў у Віленскую духоўную каталіцкую семінарыю. На правах сябра ўваходзіў у культурна-асветны гурток беларускіх студэнтаў. Прадоўжыў вучобу ў Грыгарыянскім універсітэце ў Рыме (1913-1919), які скончыў са ступенню доктара філасофіі і тэалогіі. Падчас побыту ў Вечным горадзе адначасова наведваў заняткі ў папскім Усходнім інстытуце (1919-1921) і ў Collegium Germanicum. Пасвечаны ў святары 2.12.1917 у Рыме. Пасля вяртання на бацькаўшчыну ў 1921 г. кароткі час служыў вікарыем-кааператарам у Гародні. Працаваў у Віленскай духоўнай каталіцкай семінарыі на пасадзе прафесара філасофіі і апалагетыкі. Адначасова выкладаў патрыстыку ў мясцовым універсітэце імя Стэфана Баторыя і Закон Божы ў Віленскай беларускай гімназіі. Прымаў удзел у заходнебеларускім

нацыянальна-рэлігійным жыцці. У складзе беларускай дэлегацыі ўдзельнічаў у працы 5-га Уніяцкага кангрэсу ў Веллеградзе (Чэхаславакія, 20-24.7.1927). Супрацоўнічаў з каталіцкімі перыядычнымі выданнямі ("Chryscijanskaja Dumka"). З прыходам на пасаду кіраўніка Віленскай дэканіі біскупа Р. Ялбжыкоўскага пераведзены ў Беластоцкую настаўніцкую семінарыю, а пазней - на душпастырскую дзейнасць у в. Даўнары на Мазурах (з 1931). У 1938 г. выехаў у Паўночную Амерыку, дзе ўступіў у ордэн св. Бенедыкта ў абацтве св. Пракопа ў мясцовасці Лайл, недалёка ад Чыкага. Памёр 15.2.1958. Адзін з відных тэолагаў і вучоных у гісторыі беларускага хрысціянскага руху XX ст. Аўтар рэлігійных і навуковых кніг "З Хрысціянскай Аполёгетыкі", "Святыя", "Кароткі Катэхізм для Беларусаў-Католікаў".

Вікіпедыя.

Алесь Каўрус

Чаму я выпісваю "Наша слова"?

Чарговы нумар што-тыднёвіка (ад 8.07.2015 г.) засмуціў паведамленнем на першай старонцы.

"Знакамітыя", "слыньныя" асобы, "рупліўцы"... Такімі эпітэтамі "Наша слова", як і "Роднае" слова, не скупіцца ганараваць тых, хто воляў лёсу звязаў сваё жыццё і працу з беларушчынай. Сярод іх толькі дыпламаваных спецыялістаў - дактароў і кандыдатаў навук, выкладчыкаў ВНУ і настаўнікаў - напэўна не адна тысяча.

І ... "усяго па краіне" 684 падпісчыкі на газету "Наша слова". Ці ж гэта не экзамен на шчырасць, на грамадзянскую сталасць?

Але змагаю апалы настрой і чытаю далей: "90 гадоў з дня нараджэння Міхася Клышкі". Ужо? А, здаецца, не так даўно і я чытаў (рэцэнзаваў) яго рукапіс "Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў" перад здачай у друкарню. Добра, што сучаснікі не забываюцца на гэтую працу і яе аўтара.

І ўжо зусім неспадзявана бачу: "Лявону Юрэвічу - 50". Якому? Глянуў на фотаздымак, прачытаў даведку. Так, гэта і мой колишні студэнт. Успамінаючы яго, адчуваю, калі не віну, дык прыкрасць. Некалі я паказаў сябе экзаменатарам "строгім без меры" - паставіў яму "добра" па стараславянскай мове. Не ўбачыў у маладым чалавеку перспектывага навукоўцы. Суцяшае тое, што ён плённа працуе дзеля Беларусі, хоць і за яе межамі. Нездарма яго павіншаваў сваімі вершаванымі радкамі Янка Запруднік.

Інфармацыйнасць, псіхалагічная напоўненасць працывага старонак... То, можа, пакуль досыць мне, старому, чытанню? Але ж во нешта новае

прапануе Яўген Гучок: "Хайрэ! Хайрэ! Пэўна, апавяданне, бо гэтак прозаі, аж на дзве газетныя старонкі. Дагэтуль я прывык бачыць (і чытаць) яго кароценькія строфы, радкі. Зірнуў пачатак - і ўжо не мог адарвацца.

На пытанні журналіста ў сувязі з выхадам на беларускай мове "Новага Запавету" адказвае перакладчык Анатоль Клышка. Гэты чалавек на Беларусі "вядомы амаль у кожнай сям'і". І ўсё ж Я. Гучок нагадвае звесткі пра шматгранную і вялікую працу А. Клышкі ў галіне філалогіі і педагогікі, каб, відаць, паманціць, пацвердзіць яго аўтарытэт, пазіцыю ў нехаваным спрэчцы з абаронцамі іншых варыянтаў перакладу "Новага запавету".

Галоўны вывад, да якога падводзіць чытачоў (і апанентаў) А. Клышка: трэба дапіліноўвацца адэкватнасці перакладу Евангелія - максімальна асэнсоўваючы ("асягаючы") тэкст арыгіналу і знаходзячы натуральныя, дакладныя лексічныя, граматычныя, стылістычныя сродкі беларускай мовы, паказвае гэта на яркіх прыкладах.

Грэцкай мовы я не ведаю, але прылучаюся да ацэнкі А. Клышкі перакладу асобных слоў, зробленага іншымі аўтарамі і ім самім. У вачах чытача ягоныя заўвагі, меркаванні паўстаюць як навукова абгрунтаваныя (дарэчы "задзены" асаблівасці грэцкай мовы), выклікаюць давер. У вялікай меры дзякуючы таму, што пераклад ажыццёлены з грэцкага тэксту "паводле найаўтарытэтнейшага апошняга штутгарцкага выдання" (Я. Гучок).

Праблема, якую ўздымае і вырашае А. Клышка, актуальная не толькі для працы

з рэлігійнымі тэкстамі, але і ў цэлым для беларускай літаратурнай мовы, Прынамсі, іх разглядае і скіроўвае нас на сур'ёзны, адказны пошук.

Дазволю сабе спаслацца на асабісты аўтарскі досвед. Рэлігійную лексіку крыху закрэпаў і я: назвы святыяў (*Раждзасць, Раства*, і інш.), барадулінскае словаўжыванне ў творах духоўнай тэматыкі... А словы *дабравесце, дабраславіць* і падобныя змясціў у "Словакладзе" (2013). Выступіў (з М. Круталевічам) як аўтар дапаможніка для студэнтаў "Стараславянская мова" (2005).

Тэкст перакладу А. Клышкі (нават толькі паводле каментару) дапаўняе дадзены для выбару слова, яго варыянт. У адпаведнасці з ім лепш ужываць *амін, госпад, ліхое* (а не *злое*), *лячыць* (а не *цаліць*), *грэцкі, Ісус, Ганна*. Варта ўвагі прапановы слова *агнець* замяняць беларускім *баранчык*, а зваротак *ойча* радзімым словам *татухна*.

У гаворцы вакол праблемы - сувязь беларускай мовы з царкоўнаславянскай і стараславянскай - названа і мае прозвішча (ў пазітыўным плане). На жаль прыведзены прыклад, што словы *волат* і *колкал* дзеля нацання ўзвышанасці ў рускай мове перарабляліся ў *влат, клакол* - не з маіх тэкстаў. Тут нейкі недагляд (ці недачут).

Вось колькі думак (і пачуццяў) абудзіла і разварушыла знаёмства толькі з часткаю матэрыялаў аднаго нумара "Нашага слова".

Дык хіба можа абыходзіцца без гэтага выдання той, каго яно залічвае ў шэрагі сваіх прыхільнікаў?

Добры дзень, паважаная рэдакцыя!

У № 27 "Нашага слова" быў надрукаваны артыкул сп. Яўгена Гучка "Хайрэ! Хайрэ-тэ!". Дзякую рэдакцыі і сп. Яўгену за ўзнятае пытанне і выказваю сваю падтрымку. Хачу таксама абмеркаваць некаторыя, ўжо дастаткова наспелыя пытанні рэлігійнай тэрміналогіі і выказаць ўласныя прапановы.

Адразу заўважу, што веравызнання я каталіцкага. Пераклад Дабравесця на беларускую мову для каталікаў таксама мае, на мой погляд, свае хібы. У дадатак да сказанага ў вашым артыкуле, дадам яшчэ, што згодна з афіцыйнымі патрабаваннямі каталіцкай царквы рэлігійнае выхаванне павінна адбывацца на грунце і ў рамках нацыянальнай культуры. А калі так, то як у такім разе быць са словам "блага"?!

У адносінах да ўсяго, што толькі існуе ў нашым свеце, гэтае слова ў беларускай мове мае выразна адмоўны сэнс, а вось што тычыцца Евангелія - Добрай весткі, раптам усё пераварочваецца з ног на галаву. Было дрэнным, стала добрым. Замест "дабраслаўлення" мы атрымліваем "благаслаўленне" - амаль што праклён па-беларуску. Ну як можна з гэтым пагадзіцца? І як такое становішча можна ўціснуць ў рамкі нацыянальнай культуры? Заўважу таксама, што замена "благаслаўлены" на скарачанае "бласлаўлены", або "богаслаўлены" як гэта іншы раз прапануецца, не мяняе сутнасці, а толькі надае слову бессэнсоўнасць. Спасылкі на тое, што маўляў, так вырашыла тэрміналагічная камісія, якая, як мне помніцца, засядала ў Маскве (?) зусім не аргумент, калі ўсё тут прырэчыць логіцы і здароваму сэнсу. Калі не памыляюся,

то на той час, калі працавала тэрміналагічная камісія, ужо існавала Біблія на беларускай мове (выданне 1992 г., Мінск). Пераклад зрабіў наш выдатны вучоны Васіль Сёмуха для аўтакефальнай праваслаўнай царквы Канады, ў якім словы "блага" і "добро" знаходзяцца на сваіх месцах і ў рамках нацыянальнай культуры. Не верыцца, што сябры камісіі гэтага не ведалі. Таму, відавочна, гэта не філалагічная памылка, філалогія, хучэй за ўсё, тут ні прычым. Як, дарэчы, і нацыянальная культура. А што пры чым - застаецца толькі здагадвацца.

Адносна словаў *юдэй* ці *юдзей* мае меркаванне такое. Не варта ламаць язык ды чарговы раз прыстасоўвацца, каб некаму дагадзіць. Аж сорамна за такое халупства. Існуе даўно вядомае, лёгка вымаўлянае беларускае слова *юдэй*. Не разумею, што ў гэтым слове каго не задавальняе, і каму яно можа быць крыўдным?

На шчасце ў каталікаў не існуе праблемаў з іменем Збаўцы, якое вымаўляецца на лацінскі манер - *Езус Хрыстус*, або ласкава - мой *Езу*. І хая гэта крыху нібыта не па-беларуску, тым не менш, мяне і абсалютна большасць гэта цалкам задавальняе. Працэс узаемапрацінення моўных тэрмінаў у краінах цалкам зразумелы і ўзбагачае мову, калі ўпісваецца ў яе будову і стылістыку. Аднак, калі тэрміны навіязваюцца, то ператвараюць мову ў трасянку. Таму я спакушаю праваслаўным беларусам Маскоўскага патрыярхату. У ягоным перакладзе біблейскія імёны гучаць цалкам не па-беларуску, язык зламаць можна. *Іаан* можна, а *Ян* нельга. Быццам *Янка Купала*, ці *Ян Баршчэўскі* не беларускія імё-

ны. Дзіўна.

Яшчэ адно пытанне, якое я хачу закрануць, гэта лагічна сэнсавая. Шкада, што сп. Гучок не звярнуў на гэта ўвагу. Я маю на ўвазе радок з малітвы "Ойча наш", а менавіта: "...не ўводзь нас у спакусу, але збаў нас ад злага..." У вышэйзгаданай Бібліі перакладу В. Сёмухі ён падаецца як "не дапусці нас да спакусы, але збаў ад ліхога..." Сыходзячы са слушнага меркавання, што Пан Бог у спакусу не ўводзіць, а наадварот, засцерагае ад яе. Вось прыклад асэнсаванага падыходу да перакладу. Таму, я лічу, што гэтую, існуючую ў Дабравесці хібу перакладу, трэба неадкладна выправіць. Бог даў нам розум, сумленне і патрабуе, каб мы былі дакладнымі і на "не" казалі "не", а на "так" казалі "так".

Зараз час бяжыць вельмі хутка. Яшчэ хучэй мяняецца навакольны свет. На асэнсаванне перамен таксама не хапае часу, як і на змену метадаў і падыходаў, якія як і псіхалогія чалавека засталіся недзе ў далёкім мінулым. Вынік такіх падыходаў мы і бачым у вышэйзгаданых памылках. Ужо дастаткова доўгі час гэтыя пытанні нерухама вісяць ў паветры. Трэба ўрэшце-рэшт звярнуць іх з месца і пачаць выпраўляць становішча. Чаму гэта не робіцца? Зноў жа пытанне, на якое не маем адказу.

Згадайма: першым было Слова, Словам створаны Сусвет, Слова, нарэшце, галоўны інструмант царквы. Чаму ж ерархі царквы такія да яго няўважлівыя? Хіба ж не ведаюць, што якім словам карабель называецца, так ён і паплыве?

З павагай і зычаннем
поспехаў **В. Савіч**,
г. Пінск.

Адзіная польская ліцэістка, якая здавала выпускны экзамен па лемкаўскай мове

Ганна Шмайда адзіная на ўсю Польшчу здавала экзамен па лемкаўскай мове.

Лемкі - этнаграфічная група ўкраінцаў, што жыве ў Бяскідах. Паводле апошняга перапісу, іх 10,5 тысяч. Яны гавораць своеасаблівым дыялектам.

Большасць лемкаў пе-

раехалі на Украіну ў 1945-1946. Продаў Ганны, як і ўсю рэшту лемкаў, у 1947 годзе выселілі з гор на ўзбярэжжа Балтыкі, каб знішчыць сацыяльную базу ўкраінскага незалежнаскага падполля Украінскай паўстанцкай арміі. З часам лемкі атрымалі магчымасць вярнуцца, але вярну-

ліся не ўсе.

Экзаменацыйная камісія апрагнула на іспыт святочныя нацыянальныя строі. Сёння пісьмовы экзамен па нацыянальнай мове тут здавала толькі адна выпускніца.

Сяргей Геза,
Радзь Раўца.

Каму цікавая беларуская мова?

Віталь Хоміч - адзін студэнтаў курсаў "Мова нано-ва". Ён нарадзіўся 14 лютага 1991 года ў Санкт-Пецярбургу, а потым у 1992 годзе пераехаў з бацькамі ў Мазыр. Хлопец мае сястру Вольгу, якая вучыцца ў Менску (спецыяльнасць - "лагістыка"), а сам ён пайшоў у школу № 12 г. Мазыра. У школьныя гады

праз музыку зацікавіўся беларускай мовай. У школе захапіўся таксама гаджэтамі і кампутарамі. Бацькі - Зміцер і Святлана шмат зрабілі, каб хлопец стаў інтэлектуалам.

Віталь у 2008 г. паступае вучыцца ў Менск у Вышэйшы дзяржаўны каледж сувязі па спецыяльнасці "Лінейна-кабельныя прыстасаванні",

які скончыў у 2011 г. з сярэднім балам "6". Здаў дзяржаўны і паехаў па размеркаванні ў Мазыр на раённы вузел электрасувязі "Белтэлекам", дзе адпрацаваў два гады.

Далей паступіў у ВДКС на вышэйшую ступень на завочнае навучанне, дзе апошнім часам працаваў над дыпламам.

Чытае беларускую літаратуру. Падабаюцца Караткевіч, Купала, Быкаў. Курсы "Мова нано-ва" пачаў наведваць у верасні 2014 года.

Курсу яму падабаюцца нефармальнасцю, выкладаннем з жартам, а таксама Віталь паважае музычную частку.

Хлопец часам падарожнічае (Украіна, Літва, Турцыя, Расія). Віталь марыць, каб краіна была для людзей.

Спадар Хоміч працуе ў фірме "Атлант Тэлекам". Здымае кватэру. Пажадаем Віталю поспехаў, здароўя, а таксама здзяйснення мар і задум.

Аляксей Шалахоўскі.

Віншуем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў жніўні

Адамін Іван
Адамчык Валеры Зянонавіч
Азаранка Аляксандр Іванавіч
Акіменка Антаніна
Акрамава Іна
Акрушка Яўген Анатольевіч
Альхіменка Лідзія
Альховік Надзея Васільеўна
Аляксандравіч Валянціна
Анацка Алег
Андросенка Сяргей Андрэевіч
Андрэеў Ілля Аляксандравіч
Антановіч Кастусь Уладзімір.
Антанюк Раіса Рыгораўна
Анціпенка Алесь Ілліч
Арлоў Уладзімір Аляксеевіч
Арэшкава Марыя
Астапенка Анатоль Уладзімір.
Бандарчык Уладзімір
Банцэвіч Ілья Сямёнавіч
Барадзіна Інга Мікалаеўна
Бардашэвіч Яна Валер'еўна
Барысік Таццяна Іванаўна
Басанец Анастасія Ільнічна
Басін Якаў Зіноўевіч
Бахметава Святлана
Белахвостава Людміла Ігараўна
Більскі Ілья Андрэевіч
Блоцкая Ірына Мікалаеўна
Бранішэўская Света
Бубешка Антаніна
Бут-Гусаім Святлана Феадос.
Вайноўскі Міхаіл
Валатоўскі Вячаслаў Валянц.
Варапееў Уладзімір
Васіляўскайце Таццяна
Васько Яніна Мікалаеўна
Ваўранюк Ірына Ільнічна
Воўк Яўген
Вуек Ул. Ул.
Вырвіч Барыс Іванавіч
Вячорка Аляўціна Сямёнаўна
Габец Ягор Валер'евіч
Галаўнёў Мікалай Іванавіч
Галубовіч Ксенія Леанідаўна
Гаплічнік Аксана Мікалаеўна
Гаравая Ніна Віктараўна
Гарэлікаў Уладзімір Марат.
Глазырын Сяргей
Грудніцкая Тамара
Грыгенча Вераніка
Грынюк Вольга Віктараўна
Грышкіна Аксана Аляксандр.
Грышуніна Наталля
Губскі Уладзімір
Гудкова Вольга Уладзіміраўна
Гундар Марына Юр'еўна
Гядрэвіч Валянціна
Дабравольскі Андрусь
Дабрадзей Алесь Пятроўна
Дакурна Генрых Фабіянавіч
Дарафяюк Міхаіл
Дваранчук Юры
Дзергачова Любоў Рыгораўна
Дзешчыц Алена Аляксандр.
Дзьячкова Ларыса
Дзянісік Алена
Догелева Ала
Доўгі Уладзімір
Драздоў Юры
Дрыгайла Зміцер Ісаакавіч
Дычок Сяргей Уладзіміравіч
Ерашэня Раман Віктаравіч
Жаркоў Аляксандр Іванавіч
Жаўрыд Марына Аляксандр.
Жлабовіч Мікалай Уладзімір.
Жукоўская Алесь Іванаўна
Зайка Аляксандр Фаміч
Запрудскі Сяргей Мікалаевіч
Зверава Тамара
Іваноў Мікалай Аляксеевіч

Іскарцкая Марына
Каваленка Анастасія Уладзім.
Кавалец Аляксей Паўлавіч
Казак Алег
Казлянка Людміла Мікалаеўна
Кайдаў Алег Леанідавіч
Камарова Алена Аляксандр.
Камароўскі Мікалай Міхаіл.
Камароўскі Мікола Іванавіч
Камбалава Анжаліка Набіл.
Камянецкая Ірына
Кананенка Тамара Міхайлаўна
Канкаловіч Вера
Кануннікава Ніна Паўлаўна
Капціловіч Тамара
Карабельнікава Алена
Кароль Алег
Карповіч Андрэй Уладзімір.
Касагы Людвіг Канстанцінавіч
Касьяненка Антон
Кірвель Юзаф Юзафавіч
Князэва Часлава Вячаславаўна
Коваль Альвіна
Козіч Ганна Леанідаўна
Колесень Ірына
Копыл Ілля Піліпавіч
Корбут Аляксандр Іванавіч
Косінец Анатоль
Краснік Вольга
Краснова Наталля
Краўчанка Пётр Кузьміч
Крокас Ірына
Круглая Марына Віктараўна
Кручонок Ігар Мікалаевіч
Крывецкая Наталля Аляксан.
Кузьміч Леанід Пятровіч
Кузьмянкоў Дзмітры Уладзім.
Куксар Наталля
Куль Дзмітры
Кунцэвіч Святлана
Купава Вітаўт Мікалаевіч
Куплевіч Віталь Эдуардавіч
Курловіч Аляксандр Адамавіч
Кушалль Глафіра Васільеўна
Леановіч Алена Георгіеўна
Лемеш Яўген Вікенцьевіч
Лойка Тамара
Ляскоўскі Уладзіслаў Канстан.
Ляшкевіч Таццяна
Макаровіч Віталь Сяргеевіч
Малашчанка Уладлена
Малей Кацярына
Маліноўскі Макар
Мальдзіс Адам Восіпавіч
Мандрык Наталля
Мандрыкін Раман Аляксандр.
Марцынкевіч Андрэй
Марчанка Дзяніс Васільевіч
Марчык Віктар
Машчэнская Алена
Мінчук Уладзімір
Міхайлоўская Анастасія Вяч.
Міхайлоўская Таццяна Васіл.
Мішкевіч Марыя Міхайлаўна
Мішкевіч Аліна Міхайлаўна
Мудроў Алег
Муха Барыс Ібрагімавіч
Мыслівец Андрэй Аляксандр.
Мялешка Аляксей Аляксеевіч
Мясніковіч Юры
Навумец Яўген Часлававіч
Наліўка Лідзія Вячаславаўна
Неткачава Валянціна Алякс.
Нікіценка Мікалай
Оліна Эла Ігараўна
Пабірушка Надзея
Палівода Святаслаў Мікітавіч
Панамарова Жанна Сцяпан.
Папова Варвара Сяргееўна
Пархічык Святлана Мікал.
Патапчук Леанід

Піваварчык Сяргей Аркадз.
Плевака Валеры Сцяпанавіч
Плотнікаў Уладзімір
Правалінскі Віталь
Пухоўская Юлія Аляксандр.
Пучынскі Уладзімір Станісл.
Пушкін Алесь
Пшэнік Тамара Францаўна
Пятровіч Ева Іванаўна
Раманава Юльяна Ігараўна
Раманчык Надзея Дзмітрыеўна
Рамук Андрэй
Раткевіч Лілея
Рачко Віктар
Рачко Таццяна Рыгораўна
Русакевіч Юры Яўгенавіч
Руснак Ганна Вітальеўна
Рынкевіч В. У.
Рысьвец Уладзімір Аляксандр.
Рэйда Святлана Юр'еўна
Сабаленка Алесь
Савіцкая Ірына Канстанцінаўна
Савосценка Ігар
Садаўнічы Дзмітры В.
Садоўская Анастасія Раман.
Сак Міхал Міхалавіч
Салодкіна Святлана
Самайлюк Тамара Андрэеўна
Санько Валер Аляксеевіч
Сапуноў Уладзьс
Сармант Сяргей Аляксандр.
Саўко Марыя
Сафонава Вольга Віктараўна
Сека Васіль
Сенькавец Ганна
Сідарэвіч Наталля
Скрыган Ігар Генадзевіч
Скрыпаль Аляксей Сяргеевіч
Сом Алена Уладзіміраўна
Стамінок Наталля
Стаціўка Алесь Канстанцінавіч
Сташкевіч Яна Ігараўна
Стукала Алена
Субоцін Аляксандр
Супрановіч Віталь Канстанц.
Сушчэўскі Алесь Аляксандр.
Сцефановіч Здзіслаў Уладзіс.
Сцяцэнка Наталля Валер'еўна
Торап Аляксандр Валер'евіч
Трафімчык Дамініка Сярг.
Трубач Таццяна Георгіеўна
Трусаў Алег Анатольевіч
Трухановіч Ларыса
Тупянец Дзмітры Валянцінавіч
Туранак Людміла Данатаўна
Тэжык Ірына
Утачка Людміла
Фёдарова Таццяна Дзмітр.
Федуковіч Васіль
Філіпчык Васіль Іванавіч
Форнэль Кастусь Іванавіч
Халіпскі Рыгор Веніамінавіч
Хітрон Алесь Часлававіч
Царук Вольга Іванаўна
Цвірко Іван Яўгенавіч
Цімашэвіч Уладзімір Максім.
Цупранава Каця
Цыганкова Анастасія Дзмітр.
Чабанава Таццяна Аляксандр.
Чарнякоўскі Віталь Радзівон.
Чэчат Алесь Віктаравіч
Шаранінская Ірына Віктараўна
Шаўчук Ігар Іванавіч
Шумскі Андрэй Мікалаевіч
Шчэрбіч Мікола Аляксандр.
Шыла Святлана Іванаўна
Шымко Лілея Канстанцінаўна
Юч Галіна
Ясюк Іван Вітальевіч
Яцкоўская Святлана Анатол.

Беражы лес - ЧЫТАЙ КНИГІ НА KAMUNIKAT.ORG

• 17 000 КНИГАЎ, ГАЗЭТАЎ І ЧАСОПІСАЎ • РАЗМОВЫ ПРА КУЛЬТУРУ
• ЛІТАРАТУРНЫЯ РАДЫЕПЕРАДАЧЫ • НАВІНКІ ВЫДАВЕЦКАГА РЫНКУ

kamunikat.org
Беларуская Англіяна-Бібліятэка

Фэст у гонар Святой Ганны

Фэст у гонар Святой Ганны адбыўся ў Лучаі Пастаўскага раёна. Урачыстую імшу ў касцёле цэлебраваў дапаможны біскуп Менска-Магілёўскай дыяцэзіі Аляксандр Яшэўскі. У час свята адбылося асвячэнне аўтатрансарту праз заступніцтва святога Крыштафа, апекуна кіроўцаў і пілігрымаў. Дзеля гэтага ў Лучаі з'ехаліся аўтаматары і байкеры з Пастаўскага і суседніх раёнаў. Кажы задумца і арганізатар разнастайных фэстаў у Лучаі ксёндз Мікалай Ліпскі:

- Бывае так, што спантанна нешта атрымаецца, нехта нешта параіць, думаеш нейкі час, як гэта ажыццявіць, і нешта з гэтага атрымаецца. Усе робіцца на хвалу Божаю і для людзей. А ўжо як атрымаецца, то ацэньваюць тыя, хто прыязджае, разам з намі святкуе, моліцца і духоўна і культурна адпачывае.

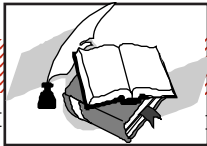
Вернікі прайшліся з працэсіяй вакол касцёла, біскуп Аляксандр Яшэўскі асвятліў барэльефы з біблейскімі выявамі святых. Скончыўся фэст канцэртам, у якім прынялі ўдзел акардэаніст-віртуоз Дзмітры Корсак, спевакі Лявон Вольскі, Валянціна Альшанская і іншыя. Фаер-шоў і феерверк падагульнілі свята.

Таццяна Смоткіна,
Беларускае Радыё Рацыя.
Фота аўтара.

"Будзьма!"

3 жніўня (панядзелак) на сядзібе ТБМ адбудуцца чарговыя заняткі ў гістарычнай школе "Гісторыя ў падзеях і малюнках" з Алегам Трусавым. Пачатак 18.00. Уваход вольны.

Памяці паўстанцаў 1863 года

Больш за 20 гадоў на Лідчыне праводзяцца святочныя мерапрыемствы да 27 ліпеня - дня прыняцця Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Беларусі ў 1990 годзе.

Воляй гістарычных абставін праходзіць гэтая ўрачыстасць у форме ўшанавання памяці паўстанцаў 1863 года, што ў значнай ступені сімвалічна. Менавіта пад 27 ліпеня 1995 года былі ўстаноўлены мемарыяльныя крыжы на магілах паўстанцаў 1863 года паміж вёскамі Малое Ольжава і Мохавічы, на месцы колішняй Ольжаўскай пушчы, дзе цяпер голае поле, і пра пушчу даўно няма ніякага ўспаміну.

19 разоў тут адпраўлялася святая імша. Летась лідскія ўлады набажэнства ў полі не дазволілі, і імша адбы-

лася ў Белагрудскім касцёле.

Сёлета лідскія ўлады ізноў не дазволілі імшы, таму прадстаўнікі грамадскасці з Ліды і Бярозаўкі змянілі фармат, каб і святая адзначыць, і не нарывацца на парушэнне. Быў арганізаваны аўтапрабег па мясцінах, звязаных з паўстаннем, наўмысна малымі сіламі, і толькі ў канцавым пункце сабралася больш людзей.

Падчас прабегу былі запалены знічы на магілах паўстанцаў ва ўрочышчы "Крыжы", якое на пэўным этапе нашай гісторыі называлася "Шчытнікі" па назве фальварка, што знаходзіўся непаладэку. Затым знічы былі запалены каля мемарыяльнай дошкі Людвіку Нарбуту ў мікрараёне Індустрыяльны, на месцы

расстрэлу ксендза Адама Фалькоўскага ў Лідскім гарадскім парку. У канцы зніч быў запалены на магіле ўдзельніцы паўстання Валерыі Цехановіч на Лідскіх каталіцкіх могілках. Яшчэ адзін зніч запалілі на магіле Камілы Макрэцкай - маці камандзіра Літоўска-

Беларускіх дывізіі генералаў Адама і Сэфана Макрэцкіх. Стэфан Макрэцкі пэўны час быў прэм'ер-міністрам Сярэдняй Літвы. Магіла Камілы Макрэцкай была знойдзена некалькі гадоў таму назад і адноўлена. Дарэчы, малымі дзецьмі будучыя генералы насілі харчы паўстанцам, у паўстанні ўдзельнічалі іхнія сваякі - Макрэцкія другой лініі. Тая лінія пад час рэпрэсій была амаль цалкам вынішчана.

Такім чынам памяць пра паўстанцаў 1863 года на Лідчыне не губляецца, а дзень 27 ліпеня шануецца нараўне з днём 25 сакавіка. І ніхто тут не сумняваецца, што праз некаторы час абедзве гэтыя даты стануць дзяржаўнымі святамі ў Беларускай Беларусі.

Яраслаў Грынкевіч.

У Канадзе памерла беларуская дзяячка Марыя Ганько

Марыя Ганько памерла 20 ліпеня ў Таронце ва ўзросце 85 гадоў, паведамляе "Наша Ніва".

Марыя Ганько (дзявочае прозвішча Кулеш) нарадзілася ў 1930-м у Вілейскім раёне - тады гэта былі заходнебеларускія землі ў складзе Польшчы. Пасля прыходу саветаў сям'ю раскулачылі, адных выслалі ў Сібір, астатнія былі на чарзе.

У 1944 г. Марыя разам са сваякамі падалася на Запад. Пад Беластокам Марыя скончыла школу, тэхнікум, працавала ў арганізацыі, якая займалася пастаўкамі харчоў у вёскі.

У 1957-м наведвала Беларусь, як яна пісала, "маючы надзею застацца на радзіме", да таго ж там заставалася мама. Але галечка беларускай вёскі моцна ўразіла. У вясковай краме амаль нічога нельга было купіць:

- Толькі-толькі скончылася сталінскае рабства, калі не было пашпартаў, і ўсе малодыя і працаздольныя кінуліся ў гарады. Заставацца ў вёсцы азначала прызнаць, што ты ўжо нічога не варты.

Марыя вярнулася ў Польшчу, а ў 1959-м прыйшоў выклік ад брата, які жыў у Канадзе, і маладая жанчына наважылася на пераезд.

У царкве св. Кірылы Тураўскага ў Таронце яна пазнаёмілася з адным з лідараў беларускай грамады, шматгадовым старшынём Згуртавання беларусаў Канады Міколам Ганьком (малодшым братам лідара СБМ Міхася Ганька).

- Назаўтра, у нядзелю, была багаслужба. Пасля набажэнства Мікола запрасіў мяне паехаць на Ніягару. Шмат разоў я бывала на Ніягары, але першага ўражання я не забуду ніколі... З той паездкі іншыя людзі для мяне не існавалі. Новы год мы сустрэлі разам, і ў адказ на прапанову Міколы

стась ягонай жонкай, я згадзілася. Дзень вячання памятаецца, як учора.

Марыя ўладкавалася ў краму. Яна размяркоўвала па крамах тавар са склада. Зарабак быў невялікі, муж зарабляў някяпска. Урэшце ён сказаў:

- Хопіць, лепей цалкам сканцэнтравацца на грамадскай працы. І тады я з галавой акнулася ў грамадскае жыццё.

Марыя Ганько брала ўдзел у працы ЗБК, парафіі св. Кірылы Тураўскага, была доўгачасовым скарбнікам царкоўнай парафіі.

- Не скажу, што мы з мужам былі фанатыкамі, але беларуская справа была ў нас у крыві.

Марыя Ганько падтрымлівала розныя беларускія справы і праекты. Выпусціла ў гонар мужа, які памёр у 1999-м, кнігу "Каб сьведчылі пра Беларусь" (2005). У 2009-м заснавала "Прэмію імя Міколы Ганько", якая ўручаецца за ўнёсак у справу даследавання ці прапаганды беларускай справы. Сярод лаўрэатаў - Вольга Іпатава, Віялета Кавалёва, ЗБС "Бацькаўшчына", настаўніца з Асіповіцкага раёна Надзея Сакава.

Марыя Ганько актыўна займалася беларускімі грамадскімі і царкоўнымі справамі ў парафіі св. Кірылы Тураўскага. 11 гадоў таму, адказваючы на пытанне Свабоды пра далейшы лёс парафіі, калі адыдзе старэйшае пакаленне,

яна разважала:

- Ёсць адзінкі вельмі зацікаўленыя, якія працуюць цяпер, але, большыня кажуць: "А што гэта нам дасць?" Але ў такіх людзей будзе кароткае жыццё ў Канадзе таму, што калі яны не будуць належаць да нейкай этнічнай групы, нідзе не будуць мець добрага прытулку. Тут кожная група, усе людзі між сабою жывуць, а калі хто чужы прыходзіць, то хутка зразумее, што ён тут не патрэбны. Калі чужы, то няхай сабе ідзе да сваіх. Так і з нашымі будзе і было раней, некаторыя пайшлі да расейцаў, украінцаў, але з часам вярнуліся.

Калі яны пастарэюць, яны прыйдуць да Бога. Я ўжо бачу цяпер, крышку ёсць змяна. Калі ў некага нехта адыдзе ў Беларусі, і тады прыходзяць у царкву памаліцца і свечку паставіць. Людзі, якія прыязджаюць, не былі выхаваныя ў царкоўным духу.

Я веру ў тое, што нават калі мы адыдем, нашае пакаленне застаецца можа не столькі, колькі было, але будуць трымаць таму, што зразумеюць, што трэба мець нешта сваё, каб сабрацца, пабыць разам. Чалавек у сваёй хаце не можа жыць усевай час адзін, ён мусіць быць з людзьмі. І гэтыя, якія цяпер мала прыходзяць, але бачна, што яны ўжо адчуваюць, што мусяць сустракацца са сваімі людзьмі.

Вікіпедыя.

Сведчыць гісторыя

Лідскі краязнавец Леанід Лаўрэш, гартаючы старыя польскія газеты ў "Наваградскім жыцці" ў дадатку "Лідскае жыццё" за 1927 год знайшоў зацемку без подпісу наступнага зместу.

"Ушанаванне палеглых у 1863 годзе.

Дня 5 жніўня ў Шчытніках Тарноўскай гміны адбылося ўрачыстае асвячэнне магільнага паглытых герояў, удзельнікаў баёў 1863 года.

Крыж і надмагільны камень зафундаваў вайсковы асаднік п. Кілінскі. Яго стараннем пры дапамозе асаднікаў п. Бердаўскага і палкоўніка Ардылоўскага была арганізавана ўрачыстасць.

Прыгожую і ўзнёслаю прамову сказаў ксёндз Гародка, звяртаючыся да баёў 1863-64 гадоў.

Ва ўрачыстасці брала чыны ўдзел лоднасць, мясцовая Белагрудская школа са сваёй харчэрскай дружынай і

Uczczenie poległych w 1863 roku

Dnia 5 sierpnia w Szczytnikach, gminy tarnowskiej, odbyło się uroczyste poświęcenie mogił poległych bohaterów, uczestników walk 1863 roku. W uroczystości brała liczny udział ludność, miejscowa szkoła fundował osadnik wojskowy p. Kiliński. Jego to staraniem przy pomocy osadników: p. Berdowski i pułkownika Ordylowski zorganizowana została u-

działwa z Górna Шлэнска, якая прыбыла ў Белагруду ў летні лагер."

Той крыж прастаяў да канца 90-х гадоў, на ім была пазначана дата: 1925 год, і старыя людзі апавядалі пра камяні з надпісамі, якія пры саветах атапілі ў балоце, і месца паказалі. Такім чынам можна лічыць, што першы крыж на магілах паўстанцаў паміж Малым Ольжывам і Мохавічамі, каля якога былі пастаўлены новыя крыжы ў 1995 годзе, быў пастаўлены ў

1925 годзе, а надмагільны камень, якога няма - у 1927 годзе. Аўтэнтчны камень 1863 года захаваны на адной з магіль прыз усе часы і ўлады.

Таму яшчэ раз трэба адзначыць, што сённяшня намагацца лідскай грамадскасці па ўшанаванні гэтага месца грунтоўна на сур'ёзнай гістарычнай аснове.

Дарэчы польская грамадскасць таксама ўшаноўвае гэтую мясціну. Да беларускіх уладаў дойдзе, як заўсёды, апазла.

Яраслаў Грынкевіч.

Лёс вясёлкі

(Памяці Майі Львовіч)

13 ліпеня 2015 г. ва ўзросце 82 гадоў у Харкаве памерла Майя Давыдаўна Львовіч, сябар Саюзаў пісьменнікаў Украіны (з 1984 г.) і Беларусі (з 1996 г.), паэт і перакладчык, чалавек унікальнага творчага лёсу. Габрэйка па нараджэнні, яна засвоіла з малаком маці рускую мову, але вершы пачала пісаць на ўкраінскай і беларускай.

Майя Львовіч пераклала на ўкраінскую практычна ўсю беларускую літаратуру. Нездарма ў братэрскай краіне яе ведаюць лепш, чым ва Украіне і ў Харкаве, дзе яна жыла. І нездарма імя Майі Львовіч знайшло сваё месца ў "Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі".

Як жа ўкраінская і беларуская, дзве вывучаныя мовы, прыйшлі ў творчасць паэткі? Звернемся да яе біяграфіі.

Нарадзілася М.Д. Львовіч 23 красавіка 1933 г. у Адэсе. Яе бацька і маці ў 1930 г. перасяліліся ва ўкраінскі горад з Беларусі, калі пад рэпрэсіі патрапілі іх сем'я. Бацька, скончыўшы Адэскі інстытут сувязі, атрымаў накіраванне на працу ў Харкаў. Туды ў 1938 г. і пераехалі Львовічы з пяцігадовай дачкой.

У 1940 г. у іх нарадзілася другая дачка, Ларыса. Але ціхае сямейнае жыццё скончылася, калі пачалася вайна. Бацька пайшоў на фронт. У верасні 1941 г. маці з дочкамі адправіліся ў эвакуацыю. Яны аселі ў мястэчку Алга Акцобінскай вобласці ў Казахстане, дзе правялі каля двух гадоў.

Практычна не было сям'і, якая б у гады вайны не страціла некага з блізкіх - на фронце, на акупаваных тэрыторыях і нават у эвакуацыі. І калі Давыд Цадзікавіч жывым вярнецца дахаты, то праклятая заканамернасць усё адно не міне сям'і Львовічаў: вайна забярэ маленькую Ларысу.

Не гледзячы на голад і холад, Майя хадзіла ў школу. Тут вучыліся дзеці ўсіх, хто воляю лёсаў апынуўся ў Алзе: апроч мясцовага насельніцтва, тут пражывалі ссыльныя, якія патрапілі сюды яшчэ да рэвалюцыі; тых, хто быў раскулачаны ў 1930-х гадах; эвакуяваныя ў гады вайны. Тут можна было пачуць казахскую, рускую, украінскую гаворку. У Майіны рукі патрапіла хрэстаматэя па ўкраінскай літаратуры, дзе былі сабраны вершы Тараса Шаўчэнка, Лесі Украінкі, Івана Франка і многіх іншых таленавітых аўтараў. Чытанне гэтай кнігі стала падзеяй у жыцці дзяўчынкі: упершыню ў далёкім казахскім сяле яна пазнаёмілася з украінскаю моваю, цікавае да якой аказалася настолькі глыбокай, што паўплывала на ўсё яе далейшы асабісты і творчы лёс.

Як толькі быў вызвалены Харкаў, маці з дачкой вярнуліся з эвакуацыі. А ў 1946 годзе, прайшоўшы ўсю Еўропу, вярнуўся і бацька.

Майя давучвалася ў харкаўскіх школах. Не здавольваючыся навучальнай праграмай, яна перачытала ўсю украінскую літаратуру, якую за-

раз ведала дасканала, глыбока вывучала ўпадабаную ёй мову, і ў яе творчасці руская мова паступова пачала саступаць месца ўкраінскай. У 1951 годзе, скончыўшы школу са срэбным медалём, яна падала дакументы на ўкраінскае аддзяленне філалагічнага факультэта Харкаўскага ўніверсітэта. Але была змушана ісці на нямецкае аддзяленне інстытута замежных моў, таму што на філалагічны факультэт яе не ўзялі (такая была сакрэтная разнарадка: "ідэалагічны" факультэт - не месца для "бязродных касмапалітаў").

Для Майі гэты змушаны выбар усё адно азначаў: не дыхаць, не жыць. Жыццём для яе была ўкраінская мова. І дзяўчына рашаецца на адчайны крок - піша ліст таварышу Сталіну. Яна пераконвае Іосіфа Вісарыёнавіча, што не можа не вучыцца на філалагічным факультэце, паколькі не ўяўляе свайго жыцця без украінскай мовы.

Ліст пайшоў у Маскву, а пакуль што трэба было наведваць заняткі ў інстытуце замежных моў. Вучылася яна на выдатна, нямецкую мову схопіла хутка, але перажыты стрэс і неадольная дэпрэсія зрабілі сваю справу: адвучыўшыся адзін семестр, Майя злегла ў лякарню: у яе выявілі рэўматычны парок сэрца.

Усё другі семестр дзяўчына правяла на бальнічным ложку. Яе гняла бяздзейнасць, якую навіязваў бальнічны рэжым, і Майя знайшла для сябе выйсце: занялася перакладам - з нямецкай і польскай моваў, якія вивучала ў ВНУ.

І калі ўжо ў наступным навучальным годзе яна працягнула вучобу ў інстытуце замежных моў, з Масквы прыйшоў станоўчы адказ: "бацька ўсіх народаў" дазваляў дзяўчыне перавесціся на ўкраінскае аддзяленне філалагічнага факультэта.

З якім запалам яна акулалася ў вучобу на філфаку! Была старастай гуртка ўкраінскай мовы і дыялекталогіі, намеснікам старшыні студэнцкага навуковага таварыства філфака. Займалася мовазнаўчымі даследаваннямі. Выступала з дакладамі на студэнцкіх навуковых канферэнцыях, а яе доклад на канферэнцыі 1955 года "О.О. Пацябня як даследчык украінскай мовы" быў ганараваны прэміяй. Была галоўным рэдактарам філфакаўскай нацэнгазеты, дзе змяшчала і свае вершы, напісаныя на ўкраінскай мове. Друкавалася і ва ўніверсітэцкай газеце "Сталінскія кадры". Наведвала літаратурную студыю пры ўніверсітэце, якую вёў выкладчык украінскай літаратуры В.Н. Баяновіч.

Пасля заканчэння філфака Майя атрымала чырвоны дыплом, але ў аспірантуру, куды яна так імкнулася, яе не ўзялі (прычына - усё тая ж пятак справу: адвучыўшыся адзін семестр, Майя злегла ў лякарню: у яе выявілі рэўматычны парок сэрца, ёй далі вольны дыплом.

Некалькі гадоў яна не магла знайсці працу. Хвароба прагрэсавала, Майі зрабілі аперацыю на сэрца. У гэты цяжкі для яе перыяд яе падтрымлівалі былыя ўніверсітэцкія выкладчыкі. Адна з іх, М.І. Кенісберг, паслала Майіны пераклады з польскай вядомаму ўкраінскаму паэту і перакладчыку Р.П. Кочуру. Кочур збіраў перакладчыцкія сілы Украіны - пад яго кіраўніцтвам выходзілі паэтычныя анталогіі розных народаў. Рыгор Парфірэвіч зацікавіўся маладым талентам і пачаў даваць Майі даручэнні перакладаць для розных анталогій вершы. Такім чынам, М. Львовіч брала ўдзел у шматлікіх перакладных выданнях нацыянальных літаратур, якія курыраваў Р.П. Кочур.

У 1963 г. дзяўчына нарэшце такі ўладкавалася кар'ерам у выдавецтва "Прапор", але па стане здароўя працавала, галоўным чынам, на хаце.

Напачатку 1960-х гадоў Майя зацікавілася вершамі сербскай паэткі Дэсанкі Максімавіч (1898-1993), народнага паэта Югаславіі. Маладая перакладчыца пераклала найбольш упадабаных ёй вершы і адправіла іх Д. Максімавіч для аўтарызацыі. У тых гады паэзія класіка югаслаўскай літаратуры Дэсанкі Максімавіч яшчэ не перакладалася на ўкраінскую мову. Д. Максі-

мавіч дасланы пераклады прыйшліся па душы. Завязалася перапіска. Падборкі вершаў выбітнай сербскай паэткі ў перакладзе М. Львовіч пачалі з'яўляцца на старонках украінскіх рэспубліканскіх часопісаў, пасля ўвайшлі ў зборнік вершаў Д. Максімавіч "Лірыка" (Кіеў, 1985).

Прывядзём па-беларуску верш Дэсанкі ў перакладзе Майі Львовіч на ўкраінскую мову.

*Толькі птахі адгукнуліся,
Я клікала на дапамогу.
Толькі птахі адгукнуліся.
З дрэваў і хмар*

*прымчалі да мяне.
Можна, думалі: я - галубка,
і мяне засмуціла вясна.
Можна, ім падаўся крык мой
трывогаю берасцянікі,
ціўкатам ластаўкі.
Можна, думалі: я птах спеўны
ў кіпцюрах каршуна.
Толькі птахі адгукнуліся.
Слохана, як да гнязда ў агні,
уляталі ў запазуху.
Можна, думалі: сэрца маё -
польшым ахопленое птушаня.*

Плённае супрацоўніцтва падмацоўвалася далікатным сяброўствам. Дэсанка вытэвалася і Майіны вершы перакласці на родную мову. Так, фактычна, яны ўпершыню і былі апублікаваны - у югаслаўскай перыёдыцы ў перакладзе на сербскую Дэсанкі Максімавіч.

Кола перакладчыцкіх зацікаўленняў М. Львовіч пашыраецца: яна перакладае з рускай - Ілю Сяльвінскага, Валерыя Брусавы, Маргарыту Алігер, Вольгу Берггольд, Яўгенія Еўтушэнку, з ідыш - паэта Гірша Рэлеса, габрэйскія народныя песні.

Напачатку 1960 г. вывяслялася цяга М. Львовіч і да беларускай мовы - пасля знаёмства з трохтамовай анталогіяй паэзіі братэрскага народа. Цікавае падагравала памяць пра тое, што яе бацькі - выхадцы з Беларусі. І адзін за адным пачалі з'яўляцца пераклады з беларускай. За сорок з лішнім гадоў перакладчыцкай дзейнасці Майя Львовіч знаёміла ўкраінскага чытача з паэзіяй беларускіх класікаў: Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, сучаснікаў: Максіма Танка, Аляксея Пысіна, Ніны Мацяш, Генадзі Бураўкіна, Рыгора Бардуліна, Анатоля Сербантовіча, Уладзіміра Караткевіча, Сцяпана Гаўрусёва... Пераклады публікаваліся ў перыядычных выданнях ("Весні", "Прапор" (цяпер - "Берэзіла"), "Жовтень"), у літаратурна-мастацкіх зборніках і альманахах, у анталогіях "Беларуская савецкая паэзія", "На нашай, на сваёй зямлі", "Калінальчынём у Барку" ("У Зозульчынём у Барку", Кіеў, 2002), "Жывая" ("Жыва", Харкаў, 2008), "Балагола" (Харкаў, 2012), "Мелодыя шчасця" ("Мелодія шчасця", (Харкаў, 2014). І сотні вершаў засталіся не апублікаванымі.

Асобнымі выданнямі выйшлі дзве кнігі прозы - "Світанок, побачений здаля" ("Світанне, убачанае здалёк") Янкі Брыля, "Я з вогненага села" ("Я з вогненай вёскі") Алеся Адамовіча, Янкі Брыля і Уладзіміра Калесніка. Часткі з рамана Івана Мележа "Хуртовіні. Грудень" ("Завеі. Снежань") былі апублікаваны ў часопісе "Прапор". У зборніку "Беларускае савецкае аповяданне" і ў рэспубліканскай перыёдыцы з'явіліся пераклады аповядаў Алены Васілевіч, Вячаслава Адамчыка, Анатоля Кудраўца, Янкі Сіпакі і іншых.

А апошнія чвэрць стагоддзя цяпер ужо на старонках беларускага друку з'яўляліся яе ўласныя гарачыя радкі "беларускаю моваю" - пра любоў да другой радзімы.

*Не ў Літве я нарадзілася,
Не ў Літве я.
Але Літва -
Маё то ўлонне прадаўнае,
Мая мэлёдыя сапраўдная,
Мая то мова пітаманная.
І выбрала ня я Літву,
Літва сама мяне.
Абедзве радзімы -
Украіна і Беларусь -
стануць ёй аднолькава блізкія.
Баліць краін маіх,
і дальняе, і бліжняе,
Баліць тое і гэтае маці,
Баліць і іхняе цяперашняе,
і колішняе,
Баліць прагучванне і памяць.
Тым болям жывыць выпадае.
Тым болям,
Які яшчэ называецца
любоўю, -
Жывая я.*

Майя Львовіч жыла любоўю і вершамі. Любоўю да людзей і да прыгнечаных народаў і моваў, за якія пакутава-

ла душой. І калі яна казала, што яе лёс - гэта лёс вясёлкі, "што два берагі святлом яднае", то насамрэч гэтых берагоў было тры, таму што Майя Давыдаўна прысвячала габрэйскай тэме нямаю вершаў і называла сябе ўкраінска-беларускай габрэйкай.

*А калі, а калі,
А калі тры?!
Калі тры нада мною ўзышлі,
Тры зоркі?!*

*А што першая,
то украінская,
А што другая,
то беларуская,
А што трэцяя,
а што трэцяя -
То габрэйская.*

*Усе тры,
Усе тры мяне цешаць,
Старую вішню.
І ўсім тром, і ўсім тром
Нясу ягады - вершы.*

Гэтых "ягад" аказалася шмат - багаты ўраджай за ўсё жыццё. Апроч шматлікіх перакладаў, апублікаваны шэсць паэтычных зборнікаў - адзін на ўкраінскай мове - "Земля мая" (Харкаў, 1985), пяць на беларускай і ўкраінскай мовах (вершы ў гэтых кнігах лострана размешчаны): "Цяпельца" ("Вогнік", Харкаў, 1995), "У Зозульчынём у Барку" ("У Зозульчынём у Барку", Кіеў, 2002), "Жывая" ("Жыва", Харкаў, 2008), "Балагола" (Харкаў, 2012), "Мелодыя шчасця" ("Мелодія шчасця", (Харкаў, 2014). І сотні вершаў засталіся не апублікаванымі.

Майя Львовіч усё жыццё непакоілася за свой родны край, перажывала за яго нешчаслівы лёс:

*"Ой, не аднакава мне".
Прыспалі край мой.
Мой край аглух,
мой край знямеў.
Мой край абкрадзены.
Ой, не аднакава мне,
Ой, не абьякава.
Мой край прыспалі, і ўва сне
Прашай ён душу.
Не першая, не першая
Ліхая прыгода,
Што выдыхаецца душа,
Душа выходзіць.
Мой край прыспалі і звалі.
Я не засну ўжо.
Ці верне хто маёй зямлі
Жывую душу?*

І прадчуванне яе не падвяло. Летася, калі бяда абрынулася на Украіну, Майя Давыдаўна напісала:

*Хай і не абвешчана,
тая страшная,
у Украіне ідзе вайна
за Украіну.
Гінуць людзі. І я гіну.
Гіну разам з людзьмі.
Хто пераможа? Мы.
У вайне, якой сотні год,
перамогуць тыя,
хто палёг за волю.*

За волю роднай краіны змагалася і яна - СЛЮВАМ. Яе імя будзе сярод тых, хто пераможа ў гэтай барацьбе. Як і раней, пры жыцці, яна будзе аб'ядноўваць душы і народы, якія імкнуцца да волі і святлы, вясёлкай сваёй паэзіі.

Святлана Зайцава.

"Разам з ім пасмяёмся і разам паплачам..."

(25 ліпеня - 35 год з дня смерці Ўладзіміра Высоцкага)

Падрыхтаваны да выдання зборнік твораў У. Высоцкага ў перакладах М.Булавацкага (папраўлены і дапоўнены) поруч з арыгіналамі. Плануецца прыгожае падарункавае выданне кішэмнага фармату. Перакладчык шукае фундатараў, прызвічы якіх будучы змеішчаны ў кніжцы.

Тэл.: +375 444 779 222 - Velcom.

Прапануем два пераклады ад Міхася Булавацкага..

Вясёлая нябожчыцкая Свет напаяняюць і войны, і бойкі -

Едзеш аўтобусам, аўтамабілем
Ці шпацыруеш, глытнуўшы вінда, -
Ды пры сучасным машынным засілі
Цяжка прайсці па жыцці да канца.

Вось вам аварыя: Шлях ці труна?
тут па суседству Ізгой ці небыццё?
Везлі кагосьці хаваць, а далей Так, выбар небагацы
Ўсе, і шафёр, перад намі.
атрымалі калецтвы, Нам прапануюць марнае жыццё.
Толькі адзін - у труне - ацалёў. Мы з ім скаваны моцна кайданамі.

Бабы па найме рыдалі праз зубы.
Дзяк верхніх нот не выцягваў, басіў.
Гучна фальшывілі медныя трубы.
Толькі, каторы ў труне - не хлусіў.

Нейкі начальнік - таемны разбойнік -
Чмокаў у лоб і... гідліва пляваў.
Кожны прыклаўся. А сціплы нябожчык
Ні аднаго і не пацалаваў.

Ды грывнуў гром, выклікаючы страхі.
Сілам прыроды на казань пляваць.
Ўсе пазабеглі пад пліты і дахі,
Толькі нябожчык не стаў уцякаць.

Што яму дождж! З ім нічога не будзе.
Вось пра закалку жывых - то брахня.
А ў дамавіне мінулыя людзі - Смелыя людзі і нам не раўня.

Як ні спяшай, цябе апераджае
Клейкі ярлык, бы кляймо на чале.
Мабыць, нішто табе не пагражае,
Толькі калі ты ў дубовай труне.

Разам? Асобна? - Не стане драць горла:
Мёртвых пытанне жытла не крапе.
Вось малайцом доўгае жыццё
Гэты самы памёрлы:
Што ні рабі - ён цябе не кляне.

Ў царстве фантамаў - суровым і строгім -
Ні небяспекі, ні нейкіх трывог.
Мы тут жывыя ўсе ходзім пад Богам.
Толькі ў труне не шукаем дарог.

Чую папрок: "Ён нябожчыкаў хваліць!"
Не, я крыўдую на лёс злы ў мяне:
Некалі ўсіх нас хто-небудзь заваліць,
За выключэннем таго, хто ў труне.

Свет напаяняюць і войны, і бойкі -
Чорныя сілы заўжды з трэнажом!
Так што ў патэнцыі кожны - нябожчык,
За выключэннем таго, хто - ужо.

Выбар

Шлях ці труна?
Ізгой ці небыццё?
Так, выбар небагацы перад намі.
Нам прапануюць марнае жыццё.
Мы з ім скаваны моцна кайданамі.

І нехта ж выбірае наўздагад
З бязглуздай верай, як зачараваны.
Але ж хіба жыццё - што ў ланцугах?
Які ж той выбар - калі ты скаваны?

Падступная спагада нам такая,
Як зелле ведзьмы ці як міражы.
Смерць ад сваіх хаваецца за камень.
І ззаду - смерць, але ўжо ад чужых.

Здранцвела цела, згвалцілі душу,
І мы маўчым, як падстаўныя пешкі.
Ды ў лабавым шкле бачым не шашу,
А ганьбы выскалі і крывыя ўсмешкі.

Калі б аковы тыя разарваць,
То й горла перагрызці не замнога
Таму, хто здагадаўся прыкаваць
Нас ланцугамі да жыцця такога.

Няўжо мы спадзяемся шчэ на штосьці?
Ці, можа, не па сілах нам ланцуг?
Чаму ж у браму раю аж да млоці
Мы грукаем, пакуль не зойме дух?

Канчаць вайну?! - Якое адкрыццё!
Але ж цану якую закруцілі!
Нам прапануюць доўгае жыццё
Ў віне, брыдоце, здрадзе, ганьбе, гнілі.

Ці ж вартае жыццё такой цаны?
Дарозе не канец, яшчэ - спакойна!
Паўзбоч тае - Вялікае - вайны
Яшчэ магчыма паміраць прыстойна!

І рана нас раўняць з балотнай тванню!
Мы гнёздаў сабе ў гнілі не саўём!
Мы не памром пакутным існаваннем!
Мы лепш надзейнай смерцю ажывём!
Пераклад прысвечаны Міхалу Жызнеўскаму.

Народная варажба

Міхал Шымялевіч

Заканчваецца халодны, вільготны і змрочны лістапад. Дні такія кароткія і панурныя, - ночы такія доўгія. Страшныя і цёмныя сілы апанавалі прыроду. Сонца на цэлыя тыдні схавалася за хмары. Жыццё замерла. Падышоў канец сонечнаму году. Не зважаючы на календар ці на афіцыйнае вызначэнне часу, наш сялянскі люд захаваў ў глыбіні сваёй душы нейкую падсвядомую, атавістычную памяць пра лістапад, як пра апошні месяц года ў прыродзе і пра снежань, як пра пачатак новага года. Таму ў гэты час найчасцей варажаць пра будучыню. Варажба пра надвор'е ў наступным годзе, пра ўраджай, здароўе, багацце, вайну жыцця са смерцю. Моладзь жа варажыць пра свой будучы лёс, пра жаніцьбу, пра замужства. Старая прымаўка кажа: "Хлопец жэніцца, калі хоча, а дзяўчына замуж ідзе, калі бяруць". Таму хлопцы варажаць мала. Нашто яму варажыць, ён жа "свяцоная костачка", а жэніцца з кім і калі хоча. Іншая рэч - дзявочая доля.

Сезон варажбы пачынаецца для хлопцаў на вігілію Св. Кацярыны - 23 лістапада. Спосабаў мужчынскай варажбы няшмат, прынамсі ў блізкіх ваколіцах Ліды. А менавіта:

1) На ноч пад галаву кладзецца жаночая спадніца. Тая, з якой жэніцца, павінна яму прысніцца.

2) Кладзецца спаць на голай лаве. Пад галаву бярэ цэгл. Тая дзяўчына якая ў сне прыйшла слаць ложка, і будзе ягонай жонкай.

3) На абрыўках паперы піша імёны знаёмых дзяўчат і ўсе лісткі кладзе пад падушку. Як толькі прачнецца, адразу бярэ наўдачу адзін лісток з імем той, якая будзе жонкай.

Рэпертуар жаночай варажбы значана багацейшы. Дзяўчаты варажаць на вігілію Св. Андрэя, г.зн. 29 лістапада. А менавіта:

1) Увечары, калі прыцямнее, дзяўчына са жменямі сем'я канопляў выбягае на падворак і некалькі разоў абягае вакол студні. Пры гэтым пасыпае зямлю канопляным сем'ем і паўтарае:

Андрэй, Андрэй
Я каноплі сею,
Дай мне знаць
З кім буду век каратаць.

Часам верш заканчваецца:
З кім на шлюбце стаяць.

Вярнуўшыся дахаты, пасыпае каноплі на вокны, за печку і на свой ложка. Старыя бабы апавядаюць, што раней дзяўчаты сеялі каноплі цалкам голая. А ўначы дзяўчыне, якая варажыла, абавязкова павінен быў прысніцца будучы муж.

2) На ноч дзяўчына пад

сваім ложкам ставіць місу з вадой, а на місе кладзе лучыны. Павінна ёй прысніцца, што мужчына пераводзіць яе на другі бок ракі па кладцы. Той мужчына, натуральна, і будзе яе мужам. Перад сном павінна прамовіць пацеры да Св. Андрэя. А якія ж гэтыя пацеры? "От звычайныя, трэба наперад прысягнуць, а потым сказаць: *Ахвярую гэты пацярком да святога Андрэя. Ойча наш, каторы ёсць...*"

3) Падобна, як хлопец спадніцу, дзяўчына кладзе на ноч пад галаву "мужчынскія порткі" і ноччу ёй павінен прысніцца муж.

4) Піша на кавалках паперы імёны знаёмых ёй хлопцаў і г.д.

Найчасцей варажба адбываецца падчас куцці, на вігілію Божага нараджэння, г.зн. 24 снежня. Варажаць перад вячэрай, пераважна, дзяўчаты:

1) Бяжыць на двор, хапае бярэмя дроў, нясе ў хату і тут лічыць палены. Калі колькасць іх цотная - выйдзе замуж, калі не - застаецца ўдома.

2) Дабягае да плоту і шырока расставіла рукамі абдымае шэраг лясак (лёстак, штыкецін). Лічыць, колькі лясак абняла, калі колькасць іх цотная - выйдзе замуж, калі не - дык не.

3) Пракрадаецца пад вакно чужога жытла і падслухвае. Калі ўчуе, што хтосьці кажа пад час размовы: "ідзі", "бяры", "руш" і г.д. - выйдзе замуж. Але, ратуў Божа, калі ўчуе: "сядзі", "каб ты пацуком села", "стой, каб ты слупом стаяла!" - застаецца паннай.

4) Калі ўжо сядваюць да вячэры, дзяўчына тайком выходзіць у сні і праз адтуліну клямкі ў дзвярах заглядае ў хату. Абавязкова ўбачыць на тым месцы, дзе яна сядзела каля стала, таго, за каго мае выйсці замуж: ён прыйдзе нябачны для іншых да яе на куццю.

5) Падчас вячэры дробкі і кавалкі яды хавае каля сябе, каб ніхто не заўважыў. Калі пойдзе спаць, паложыць гэтыя ў сябе пад падушку. Уначы, прысніцца суджаны і прыйдзе да яе на куццю.

6) Кожная, знятым з нагі чаравічкам, мерае адлегласць ад сцяны да парога хаты. Калі да парога выпадзе насок - выйдзе замуж, каля пятка - яшчэ год будзе у паннах.

7) Варажаць на пацерках, пярэсцёнках і г.д. У малое сіта (у якім жанчыны ачышчаюць крупы) складваюць свае пярэсцёнкі ці пацеркі і па-чарзе пачынаюць трэсці. Тая, чые пацеркі альбо пярэсцёнак выскачыць з сіта - тая першай выйдзе замуж.

8) У хаце на зямлі раскладваюць пярэсцёнкі і ў кожны насыпаюць зерне ячменю. З пад печы пушчаюць курэй. З

якога першага пярэсцёнка курыца выдзе сабе зерне - тая раней знойдзе сабе мужа.

9) Робяць складкі: па лыжцы мукі, тлушчу, солі. З гэтага цеста кожная робіць круглае печыва з сваім знакам. Усё печыва кладуць у выпаленую печ. На раніцу выпечанае печыва дзяўчаты кладуць на парог хаты і выклікаюць сабаку. У якой паслядоўнасці сабака з'есць печыва - гэтак жа дзяўчаты павыходзяць замуж. Ну, а калі сабака не захоча есці - дык ніхто з іх у гэтым годзе не справіць вяселле.

10) У металічную лыжку кладуць кавалкі васковай грамнічнай свечкі і грэюць лыжку над міскай з вадой. Калі воск растопіцца, выліваюць яго ў міску. Гнуць кавалкі паперы, падпальваюць іх на талерцы і хутка гасяць. Асмалкі паперы выгладжваюць. Потым васковыя фігуры і асмалкі паперы падстаўляюць пад святло лучыны ці грамнічнай свечкі і прыглядаюцца да ценяў на сцяне. У гэтых ценях угадваюць грошы, вянкi, кветкі, свіней і г.д. - гэта добрыя знакі. Часам жа бачаць труну, бутэльку, кайданкі, ланцуг і г.д. - гэта дрэнныя знакі.

11) Бяжыць на сметнік ці на кастрышча дзе смалілі забітага парсюка і слухае, з якога боку даляціць брэх сабакі - з гэтага боку ці вёскі і будзе муж.

12) У поўнач з грамнічнай свечкай у руцэ выходзіць голая падмятаць сні. Будучы муж павінен з'явіцца нават праз зачыненыя дзверы. Паўліна з Трацякоўцаў такім чынам бачыла будучага мужа. Моцна напужалася, але на "мясапуст" выйшла замуж за таго ваража, каго ўбачыла падчас варажбы, хоць не ведала яго да гэтага і нічога пра яго не чула. Нарачоны пад час гэтай варажбы быў у сябе ў доме за сем кіламетраў ад Трацякоўцаў.

13) Падмятае ў хаце і ў поўнач выносіць смецце на сметнік. Каго спаткае - той возьме яе у жонкі.

14) Лезе голай на страху і тры разы абходзіць комін: калі убачыць труну - памрэ, дзіцячую калыску - будзе мець дзіця, вянок - выйдзе замуж і г.д. Некаторыя варажаць у цемры, некаторыя ж бяруць грамнічную свечку ў руку. Часам з'яўляецца цень будучага мужа і дапамагае дзяўчыне злезці са страхі.

15) Калі ўсе пойдучы спаць, дзяўчына ў хаце сядзе адна пры сталае, ставіць каля сябе грамнічную свечку і два люстэркі і пачынае ў іх глядзець. Мусіць абавязкова убачыць ў люстэрку таго, хто возьме яе ў жонкі.

16) Праз увесь адвент (пост) збірае недапалкі лучын, агаркі свечак і нават запалак і пасля куцці бярэ дзіцё і чор-

нага пёўна і ідзе ў камору ці спіжарню. З забраных недапалкаў раскладае вогнішча. Да гэтага вогнішча прыйдзе абавязкова будучы муж. У часе такой варажбы нейкай дзяўчыны з-пад Ліды, з'явіўся злы дух: бядачка пазнала яго па рагах, укрытых пад шапкай. Спужалася і адразу захварэла, а потым з'ехала з глузду і павесілася. Пэўна пані мела служку, якая навучылася гэтай варажбе. Да распаленага служкай кастра ў каморы прыйшоў абавязкова муж пані. Пасля варажбы дзяўчына прыйшла да сваёй пані і пажалілася, што тая пакпіла з яе, бо дзеля жарту прыслала свайго мужа. Мужа ў гэты час не было ў горадзе, і таму пані моцна расхвалявалася, захварэла і на працягу года памерла, а ўдавец, відочна, ажаніўся са служкай. Было гэта дзесьці пад Лідай. Распавядалі пра гэта кабеты ў Няцечы, Крупава і Цыбарах 30 гадоў таму, распавядаюць і зараз.

17) Пасля куцці дзяўчына кладзецца спаць у абтукі і з залпенай касой. Ноччу ёй прысніцца хлопец, які прыйдзе яе разуваць і паспятаць касу. Ён і стане яе мужам.

18) Нехта з сям'і (маці ці сястра) замыкае звычайны навясны замок на ключ і кладзе дзяўчыне пад падушку, каб яна не заўважыла, ключ забірае з сабой. Ноччу да той, у каго ключ прыходзіць хлопец і просіць, каб "адчыніла дзяўчыну". Гэта прыходзіць муж "замкнёнай".

Хлопцы варажаць мала. Найчасцей падглядваюць за дзяўчатамі, калі тыя варажаць, ці нават перашкаджаюць ці кпяць з іх. Тым не менш, пасля куцці нават хлопцы могуць зацікавіцца варажбай:

1) Становіцца задам да стала, патаемна дастае з-пад абруса трохі сена, на якім елі куцо, незаўважна выходзіць з хаты да найбліжэйшага крыжа за вёскай. Ідучы - не аглядаецца і патроху кідае сена за сабой. Пад крыжам сустрэкае сваю будучую жонку. Кажуць, што такім чынам наваражыў сабе жонку муж Альбіны з Цыбараў. Не жадаў бядак жаніцца, але варажба так яго ўразіла, што не змог адмовіць сваёй нарочнай.

2) Пасля куцці збірае коці селядца і рыбы і нясе туды, дзе сходзіцца два платы. Калі тут кінуць коці - сустрэнеш дзяўчыну, якая стане тваёй жонкай.

За эфектыўнасць гэтых варажбаў не ручаюся, зычу тым, хто будзе варажыць і чакае сваю палавінку, каб іх жаданні споўніліся. Галоўнае - каб усе дзяўчаты павыходзілі замуж, і маладыя сужэнцы пачаставалі мяне смачнай гарэлкай.

Пераклад Леаніда Лаўрэша.

Залаты запас душы

Не часта трапляецца ў рукі кніга, якая толькі два тыдні таму была падпісана ў друку у Менскім выдавецтве "Чатыры чвэрці". Новенькая, у глянцавай вокладцы. Кніжачку прыслаў са Слаўгарада шанюўны ветэран, самаадданы і шчыры сябар Таварыства беларускай мовы Фелікс Уладзіміравіч Шкірманкоў. Аўтар дзеліцца з чытачамі вершамі, напісанымі ў 2013-15 гадах, якія ўздымаюць тэмы мовы і нацыянальнай годнасці, патрыятызму і ваеннай памяці.

Адзначаючы гадавіну вызвалення Слаўгарада ад фашысцкіх захопнікаў і 70-годдзе Вялікай Перамогі франтавік перадае сведчанне свайго

ставаць малачком вожыка, заўважыць жабянятка пад смародзінным лістком, пад зоркамі какаць ранішняга клёву ля рэчкі, адчуваць удзячнасць працаўнікам сяла, якія сваечасова сабралі ўраджай з палёў.

- Дзень Незалежнасці 3 ліпеня сёлета прайшоў у нас як ніколі выдатна, - сказаў у тэлефоннай размове Фелікс Шкірманкоў. - Усе выступленні гучалі на беларускай мове.

Паэт верыць, што для дзяржавы прыдзе зорны час, калі людзі вернуцца да роднай мовы.

*Там будзе водар роднай мовы,
Там будуць хораша гучаць
Славуных продкаў нашых словы
І гістарычны сцяг лунаць.*

пакалення і дае заповіт берагчы любоў да Беларусі. Паэт заклікае нашчадкаў пачуць голас ветэранаў як рэха свяшчэннай вайны, пакуль яны яшчэ стаяць у шыцце непакінутых верных сыноў Радзімы. Герой, які бараніў Айчыну ад фашысцкай навалы, прайшоў у пошуках радзімы Калыму, застаўся моцным і бадзёрым духам.

"Каб слова было ў славе, - пісаў народны паэт Беларусі Рыгор Бардулін, - яно павінна быць забяспечана залатым запасам душы паэта". Менавіта такі скарб любові да роднай зямлі, светлых пачуццяў і ўражанняў назапасіў за доўгае жыццё Фелікс Уладзіміравіч Шкірманкоў.

"Ёсць сапраўднае багацце, якім патрэбна даражыць", - піша аўтар. Гэта - знайсці дарогу да храма, быць удзячным Усявышшаму за дар жыцця, за сваіх родных, за шчасце жыць адным дыханнем са сваёй любай палавінкай.

У вершах паэта адчуваецца роздум над балючымі супярэчнасцямі сучаснасці, над сацыяльнай няроўнасцю, заняўбаннем вёскі, клопат пра родную мову. У зборнік увайшлі вершы, прысвечаныя Анатолю Вярцінскаму, Нілу Гілевічу, сябрам з Магілёўскага аддзялення Саюза беларускіх пісьмнікаў, Святане Калінкінай. *Паклон зямлі табе,*

*Калінкіна Святлана,
За мужнасць, праўду, прыгажосць.
У Беларусі будучыня будзе,
Бо ў ёй сумленню прыклад ёсць.*

У кніжачцы знойдзеш назіранні, не даступныя гарадскому чалавеку: сустрэчы ў двары вузачку ці пача-

чытачы шчыра ўдзячныя шанюўнаму ветэрану за яго жыццёвы подзвіг, за словы замілавання сінявокай Беларуссю, якія натхняюць і надаюць веру ў будучыню.

*Эла Дэвінская,
фота аўтара.*
На здымку: Ф.У. Шкірманкоў з жонкай.

Фелікс Шкірманкоў
Блакiтная крыніца

*З вадой свяцiонай бруцiцца крыніца,
Над ёй абярэгам паўстала капліца.
Далёкія прадкі, як сведчыць паданне,
Пайшоўшы аднойчы на паляванне,
Убачылі: у пущы пад дубам бруцiцца
З празрыстай вадой
незямная крыніца.*

*Блакiтнай за колер крыніцу назвалі,
Галубкай ручай ад крыніцы празвалі.
Сваёй жыватворнай цудоўнай вадой
У душы людскія прыўносіць спакой.
Прыгожа вясной*

*салавей тут спявае.
Буслоў карагод у вышчыні прапльвае.
Зязюля адлічвае людзям гады,
Як вып'юць*

*з блакiтнай крыніцы вады.
Яна і старых, і малых наталяе,
На добрыя справы нябачна натхняе.
Вясенняй парой каля гэтай крыніцы
Бяруць непрыкметна*

*ў палон чараўніцы.
Ад Бога даецца ім гэта заданне.
Каб таямніцу пазналі каханя.*

1 снежня 2013 г.

"Скрыжалі" Тамары Аўсяннікавай

23 ліпеня на беларускім гуртку магілёўскай суполкі ТБМ новую кнігу сваіх вершаў "Скрыжалі" прэзентавала паэтка і педагог Тамара Пятроўна Аўсяннікава. Чытаючы ўласныя вершы і размеркаваўшы іх па асобных сэнсавых раздзелах, Тамара Пятроўна праз іх расказвала пра ўласны лёс, перажыванні і ўспрымання гэтага супярэчлівага, але цудоўнага свету. Назва зборніка - "Скрыжалі" - і сімвалізуе, што ў змешчаных тут вершах захавалася самае патаемнае, самыя дарагія скарбы душы і самыя гарачыя перажыванні. Расказала Тамара Пятроўна і пра свой радавод, пра характары сваіх родных і пра тое, як перажываліся не вельмі лёгкія ранейшыя часы. У маляўнічым атачэнні беларускай прыроды і вясковых хатак этнафальварка "Зялёны рай" гучалі не толькі цудоўныя вершы і цікавыя расповеды пра жыццёвы і творчы шлях, але і некалькі народных песень, ну і канешне, пра абставіны сяброўства са знакамітымі беларускімі творцамі, такімі, як Ніл Гілевіч, Яўгенія Янішчыц ды іншымі. На заканчэнне, традыцыйна для такіх сустрэч, кожны ахвотны атрымаў памятны подпіс пісьменніцы ў набыты асобнік вершаў.

*Магілёўская гарадская
арганізацыя ТБМ.*
Фота Алеся Сабалеўскага.

Вясковы самародак

Любіць мову, так, як і радзіму!

Якая ж сіла прыцягальная зямлі, святой, бацькоўскай, па якой хадзілі дзяды і прадзеды, дзе родныя магілы, шляхі - дарогі.

Не магла быць абьякавай да гэтай тэмы вясковая літаратарка Людміла Ардынская. Яна па крупіцах збірае тое, што пачуе ад старых людзей і занатоўвае. Затым сама развівае думку, змяшчае матэрыялы ў перыядычным друку.

Наша жыццё так зладжана, што пакуль працуем, нам няма часу азірнацца назад, асэнсаваць, што было раней, як жылі нашы продкі. Так і Людміла Іосіфаўна, пакуль працавала на розных пасадах у сельскай гаспадарцы, маючы здольнасці пісаць, часам магла напісаць толькі, у большасці сваёй, вершы "па заяўках" для сяброў, а на больш сур'езнае не хапала часу. І вось цяпер, калі пайшла на заслужаны адпачынак, Людміла Іосіфаўна, як кажуць, з галавой акнулася ў літаратуру: піша вершы і прозу, захопляецца краязнаўствам. Ёй хочацца, каб яе творы друкавалі газеты і часопісы, аднак яшчэ не адчувае таго, наколькі гэта складана. Але, дзякуючы яе напорыстаму характару, у нейкай ступені гэта ёй удаецца. Літаратарка зрабіла вялікую працу па краязнаўству, пра гісторыю сваёй роднай вёскі Радзюкі. Вялікі, дакладны, значны матэрыял на гэтую тэму

надрукавала газета "Вольнае Глыбокае". Людміла Ардынская не спыняецца на дасягнутым. Адно атрымаецца, бярэцца за іншую працу. Яна прымае ўдзел у выяўленні на тэрыторыі яе вёскі Радзюкі яўрэйскіх пахаванняў...

Не менш таленавітымі атрымліваюцца ў Людмілы Іосіфаўны вершы. Некалькі сочень захоўваецца ў яе рукапісным зборніку, бо камп'ютара яна не мае і ўсё піша ад рукі.

Самы "ўраджайны" для вясковага самародка быў мінулы год.

Людміла Ардынская прыняла ўдзел у выданні калектыўнага альманаха "Талент" - літаратурна-мастацкае выданне, падрыхтованае ў выдавецтве "Смэлтак". Падборку сваіх вершаў яна назвала "Рамонак белы на мяжы", куды ўвайшлі вершы "Бярозаўка", "Бацькаўшчына" і "Рамонак белы". Вось задушэўныя радкі:

*Белая Русь мая свежая, чыстая!
Рэчкі, азёры, бярозавы гай,
Поле жытнівае, ліпы вячыстыя -
Дадзены Богам
бацькоўскі мой край...*

На прыканцы мінулага года ў тым жа выдавецтве выйшла першая кніга выбраных твораў пад назвай "Гаманлівае дрэва любові". У ім самабытная паэтка змясціла вершы пад рубрыкай "На крылах лебядзінай песні". Яе хвалюе тэма любові да роднай зямлі, знітанасць свайго лёсу з любымі сэрцу мясцінамі.

Вершы Людмілы Ардынскай нясуць выразную адзнаку часу.

*Лічы, наколькі я багатая -
Мой скарб вялікі - вось які!
На мове вершы мае й хата
У вёсцы з назвай Радзюкі...*

За дзяржаўныя сродкі надрукавацца немагчыма і Людміла Ардынская прымае ўдзел у выданні сваіх твораў на платнай аснове. Лёс яе звязвае і з Полаччанай. Паэтка даведлася, што ўдзельнікі літаратурнага аб'яднання "Надзвінне" выдаюць чарговы зборнік пад назвай "Між крутых берагоў", і яна туды даслала свае вершы.

*Я купалаве вершы чытаю,
Хоць вячэрняй зары водсвет згас,
Нібы папараць - кветку шукаю,
Што надзею цепліцца ў нас...*

Людміла Іосіфаўна бярэцца і за больш сур'езныя справы. Яна занялася перакладам вершаў знакамітай беларускай паэтки Тамары Красновай - Гусачэнкі. Частка іх была змешчана на старонкай рэспубліканскай газеты "Літаратура і мастацтва".

У нашым раёне на працягу больш 20 гадоў дзейнічае народнае літаратурна-музычнае аб'яднанне "Світанак". У ім Людміла Ардынская прымае самы актыўны ўдзел.

Кацярына Сосна,
*паэтка, кіраўнік народнага
літаратурна-музычнага
аб'яднання "Світанак",
Шаркаўшчына.*

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Аляксей Карпенка,
Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч,
Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алес Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 27.07.2015 г. у 17.00. Замова № 2340.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 8750 руб., 3 мес. - 26250 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by